Analyysi

Säästöt auttavat kotitalouksia selviämään korkojen noususta

Suomen talous | 20.06.2023 | Petri Mäki-Fränti, Aino Silvo

KIRJOITTAJAT

Petri Mäki-Fränti
Vanhempi ekonomisti

Aino Silvo
Vanhempi ekonomisti

Kuluttajahintojen kallistuminen ja korkotason nousu koettelevat kotitalouksia yhä tänä vuonna. Ne kohdistuvat eri tavoin erilaisiin kotitalouksiin riippuen niiden tulotasosta, varallisuudesta ja veloista. Pienituloisten kotitalouksien elinkustannukset ovat nousseet hieman enemmän kuin hyvätuloisten. Euromääräisesti suurimmat korkomenot rasittavat keski- ja hyvätuloisia, joilla on kuitenkin myös edellytyksiä selvitä niiden kasvusta. Useimmilla suomalaisilla kotitalouksilla on melko hyvin taloudellista liikkumavaraa, mikä vaimentaa hintojen ja korkojen nousun kokonaistaloudellisia vaikutuksia.

Hintojen ja korkojen nousu koettelee kotitalouksia

Inflaatio alkoi kiihtyä loppuvuonna 2021 koko euroalueella etenkin koronapandemian aiheuttamien tarjontahäiriöiden vuoksi. Venäjän hyökkäyssodan laukaisema energiakriisi nosti energian hintoja voimakkaasti ja kiihdytti inflaatiota entisestään vuonna 2022. Vaikka hintojen nousuvauhdin odotetaan hidastuvan kuluvana vuonna, kotitalouksien ostovoima toipuu hitaasti. Myös korkotason odotetaan rahoitusmarkkinoilla jäävän lähivuosina aiempaa korkeammaksi.

Inflaatio heikentää kaikkien kotitalouksien ostovoimaa. Ostovoiman supistuminen vaikuttaa kuitenkin eri tavoin eri kotitalouksiin riippuen niiden taloudellisesta asemasta ja kulutuksen rakenteesta. Korkojen nousu puolestaan kohdistuu suoraan ainoastaan velallisiin kotitalouksiin. Hintojen ja kustannusten nousu koettelee varsinkin pienituloisia kotitalouksia, joilla tyypillisesti on vain vähän säästöjä puskuriksi pahan päivän varalle. Suurituloiset kotitaloudet kestävät sen sijaan suurenkin elinkustannusten ja korkomenojen kasvun ilman, että niiden täytyisi välttämättä tinkiä kulutuksestaan. Toisaalta suurituloiset kotitaloudet ovat keskimäärin pienituloisia velkaantuneempia.

Tässä artikkelissa tarkastellaan, kuinka merkittävää korkojen sekä asumis- ja elinkustannusten nousu on kotitalouksien taloudellisen tilanteen kannalta. Kotitaloussektorin tilannetta tarkastellaan sekä kokonaisuudessaan että siitä näkökulmasta, miten tulot, velat sekä korko- ja muut asumismenot jakautuvat eri tuloluokkiin kuuluvien kotitalouksien kesken. Näin voidaan arvioida, kuinka paljon tuloiltaan erilaisilla kotitalouksilla on liikkumavaraa kohdata korkojen ja kustannusten nousu. Lisäksi tässä katsauksessa arvioidaan, kuinka paljon eri tuloluokkiin kuuluvien kotitalouksien kohtaamat inflaatioasteet erosivat viime vuonna toisistaan.

Kotitalouksien tulojen, varallisuuden ja velkojen jakautuminen vaikuttaa siihen, millaisia kokonaistaloudellisia vaikutuksia elinkustannusten ja korkojen nousulla on. Jos taloudelliset shokit kohdistuvat laajasti sellaisiin kotitalouksiin, joiden taloudellinen liikkumavara on pieni, koko talouden suhdannevaihtelut voivat voimistua. Kääntäen, mitä enemmän kotitalouksilla on tuloja ja säästöjä, sitä paremmin ne pystyvät kohtaamaan taloudelliset iskut, mikä vaimentaa inflaation ja korkojen nousun makrotaloudellisia vaikutuksia.[1]

Valtaosalla kotitalouksista näyttää olevan kohtuulliset mahdollisuudet selviytyä hintojen ja korkojen noususta, ainakin niin kauan kuin työmarkkinatilanne säilyy hyvänä eikä työttömyys lisäänny laajamittaisesti. Kevään aikana sovitut palkkaratkaisut tukevat palkansaajien ostovoimaa. Tulonsiirtojen varassa elävät pienituloiset puolestaan hyötyvät sosiaalietuuksiin tehdyistä tuntuvista indeksikorotuksista. Suurimmalla osalla kotitalouksista on myös säästöjä ja rahoitusvarallisuutta, jotka tarjoavat taloudellisia puskureita.

Hintojen nousu kohdistuu eri kotitalouksiin eri tavoin

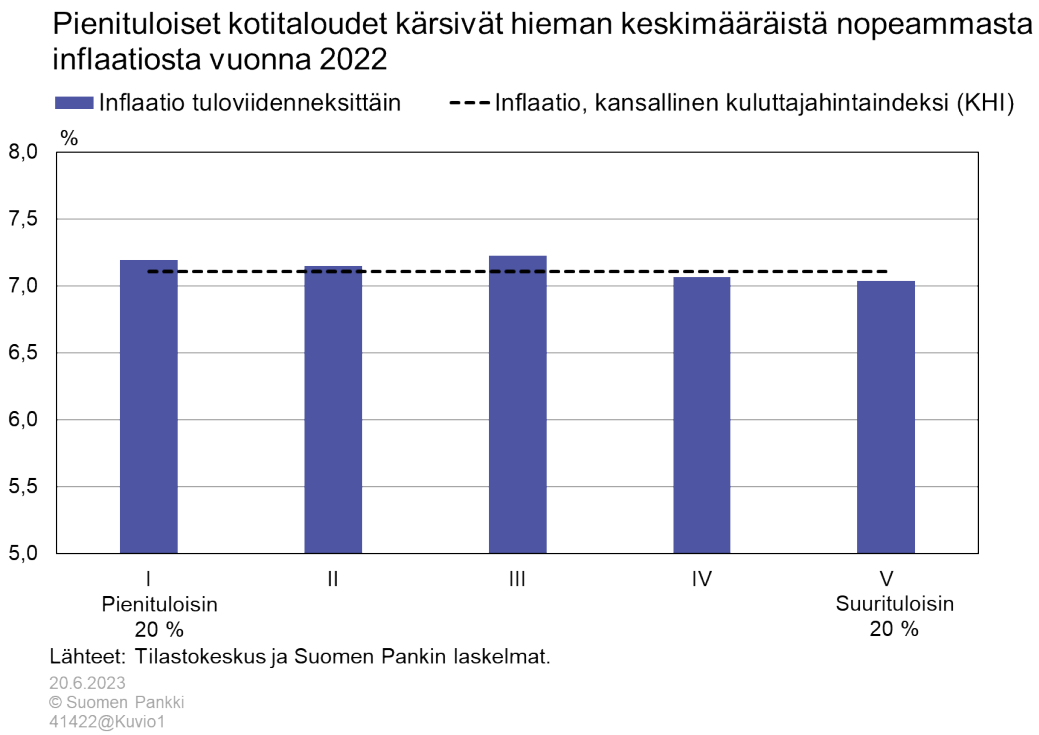
Vuonna 2022 yleinen hintataso nousi kansallisen kuluttajahintaindeksin mukaan 7,1 % edellisvuodesta.[2] Tätäkin nopeammin nousivat elintarvikkeiden, asumisen ja liikennepolttoaineiden hinnat.[3] Sen sijaan esimerkiksi vaatteiden ja jalkineiden sekä monien palveluiden hinnat nousivat selvästi keskimääräistä hitaammin.

Kotitalouksien kohtaamat tosiasialliset inflaatioasteet vaihtelevat tuloluokan mukaan, sillä kulutuksen rakenne on erilainen eri tuloluokissa. Välttämättömyyshyödykkeiden, kuten elintarvikkeiden ja asumisen, osuus kulutusmenoista on suurempi pienituloisilla kotitalouksilla kuin suurituloisilla. Liikenteen ja erilaisten palveluiden osuus sen sijaan on suurempi suurituloisilla. Siten esimerkiksi ruoan hinnan nousu kohdistuu keskimääräistä voimakkaammin pienituloisiin, mutta liikennepolttoaineiden kallistuminen suurituloisiin.

Tilastokeskuksen kulutustutkimuksen avulla voidaan arvioida eri kotitalouksien inflaatioasteita tuloviidenneksittäin.[4] Vuonna 2022 kolmessa alimmassa tuloviidenneksessä inflaatio oli keskimääräistä inflaatiota nopeampaa ja kahdessa ylimmässä puolestaan keskimääräistä hitaampaa niiden kulutuksen erilaisen rakenteen vuoksi (kuvio 1). Alin tuloviidennes hyötyi jonkin verran siitä, että vuokrat nousivat keskimäärin hitaammin kuin yleinen hintataso, sillä vuokra-asuminen on alemmissa tuloluokissa omistusasumista yleisempää, sekä siitä, että sähkön ja lämmityksen osuus niiden kulutusmenoista on keskimääräistä hieman pienempi.[5]

Erot inflaatioasteissa tuloluokkien välillä olivat kuitenkin pieniä – arviolta suurimmillaan vain 0,2 prosenttiyksikköä – sillä tuloluokkien väliset erot kulutusrakenteessa ovat Suomessa melko pieniä. Koska kulutustutkimuksen tuorein aineisto ja kulutuksen painorakenne tuloviidenneksittäin ovat vuodelta 2016, laskelma on ainoastaan suuntaa antava.[6]

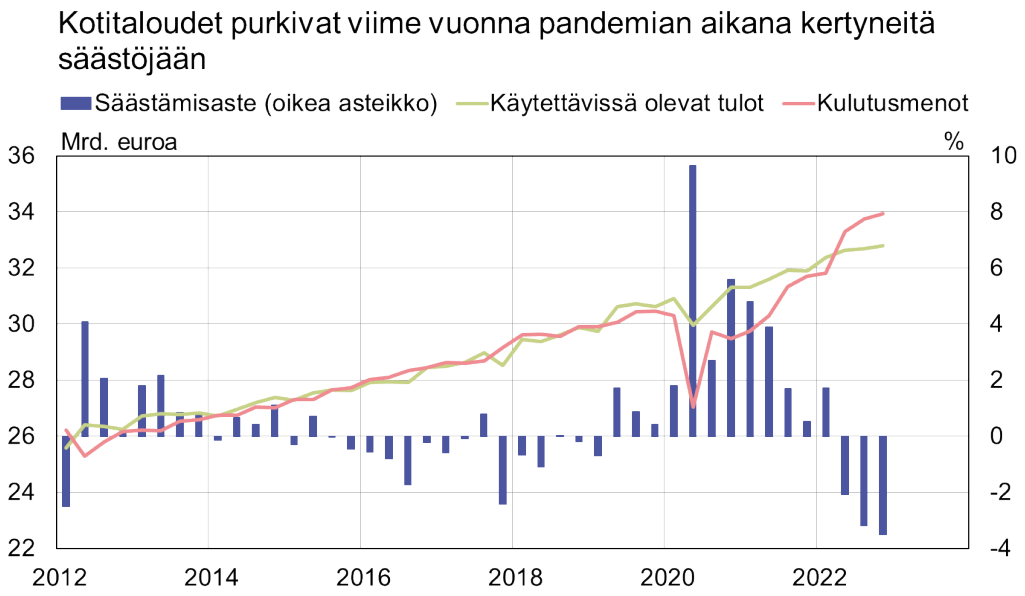
Kuvio 1.

Kotitaloudet kompensoivat hintojen ja korkojen nousua käyttämällä kertyneitä säästöjään

Kotitalouksien säästöt kasvoivat huomattavasti kahden ensimmäisen pandemiavuoden aikana vuosina 2020–2021, kun kulutushalut ja -mahdollisuudet vähenivät ja kuluttajat varautuivat epävarmoihin aikoihin. Kun inflaatio alkoi kiihtyä ja tulojen kasvu jäi huomattavasti hintojen nousua hitaammaksi, kotitaloudet pystyivät kompensoimaan elinkustannusten nopeaa nousua purkamalla näitä säästöjä. Tämä näkyi huomattavan negatiivisena säästämisasteena vuonna 2022 (kuvio 2).

Kuvio 2.

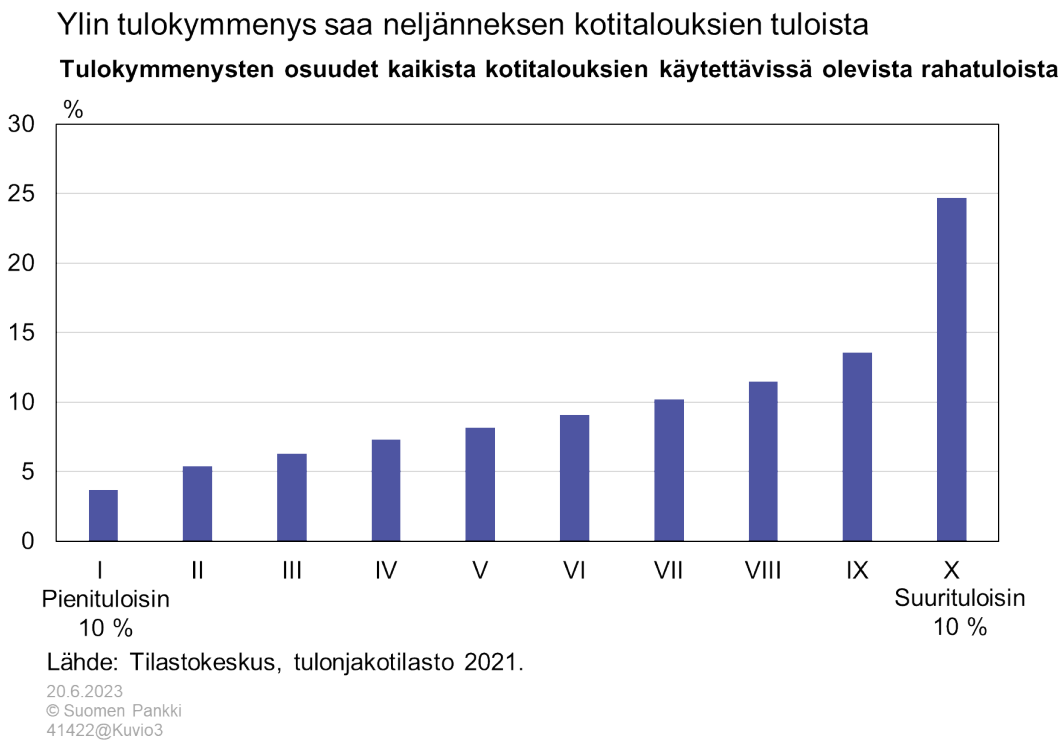
Lähde: Tilastokeskus.
Käyvin hinnoin. Kausitasoitettuja ja työpäiväkorjattuja sarjoja.

20.6.2023
© Suomen Pankki
41422@Kuvio2

Pienituloiset kotitaloudet kuluttavat tyypillisesti suuremman osan tuloistaan kuin suurituloiset, ja niillä on myös vähemmän liikkumavaraa selvitä tulonmenetyksistä tai yllättävistä lisämenoista ilman tarvetta tinkiä kulutuksestaan. Suurituloisilla kotitalouksilla on tyypillisesti enemmän sekä taloudellista liikkumavaraa että säästöjä, joten niillä on pienituloisia paremmat edellytykset tasata kulutustaan yli ajan.

Vuonna 2021 ylimpään tulokymmenykseen kuuluvat kotitaloudet saivat vajaan neljänneksen kaikista kotitalouksien käytettävissä olevista rahatuloista. Kolmen alimman tulokymmenyksen yhteenlaskettu osuus tuloista oli noin 15 % (kuvio 3).[7] Näihin kuuluu paljon kotitalouksia, joiden pääasiallinen tulonsaaja on eläkeläinen, tai ne saavat muita tulonsiirtoja.[8] Vuosituhannen vaihteen jälkeen tulo-osuuksissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Kuvio 3.

Kotitalouksien veloista suurin osa on keski- ja hyvätuloisilla

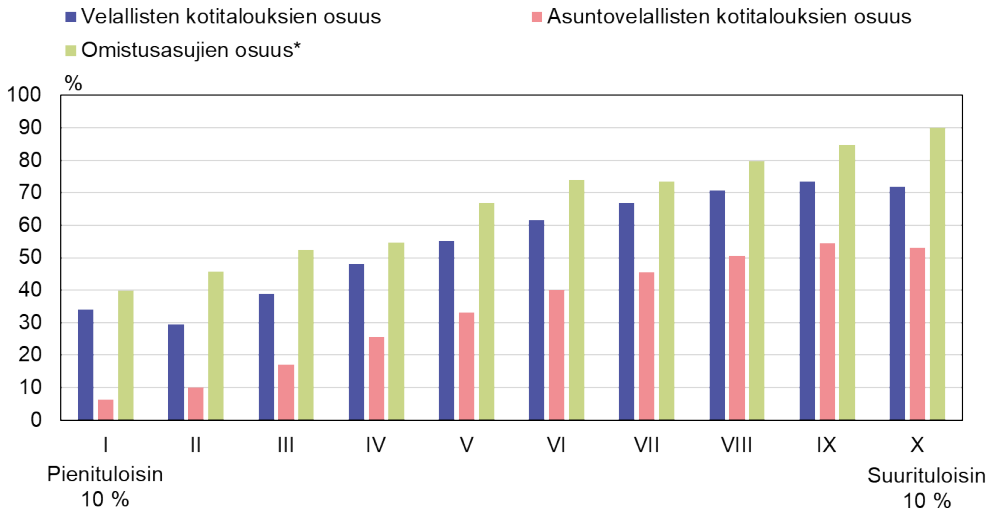
Kotitalouksien varallisuus ja velkaantuminen vaikuttavat niiden kykyyn selvitä hintojen ja korkojen nopeasta noususta. Suomalaisten kotitalouksien velkaantumisaste eli lainavelkojen suhde käytettävissä oleviin tuloihin on lähes kaksinkertaistunut viimeisten 20 vuoden aikana, 70 prosentista 133 prosenttiin. Vuoden 2022 lopulla kotitalouksilla oli asuntolainoja noin 80 % suhteessa tuloihin. Lisäksi kotitalouksien vastuulla oli asuntoyhteisöjen nimissä otettuja lainoja noin 20 % suhteessa tuloihin. Kulutusluottojen määrä suhteessa tuloihin oli noin 19 %, ja loput kotitalouksien lainoista oli muita lainoja, kuten opintolainoja ja lainoja elinkeinotoimintaan.

Velkojen jakautumisesta tuloluokkien kesken on saatavilla tietoa kotitalouksien henkilökohtaisten, mutta ei asuntoyhteisöjen lainojen osalta. Velat ovat jakautuneet kotitalouksien kesken tuloja epätasaisemmin. Vuonna 2021 velkaa oli 53 prosentilla kaikista kotitalouksista ja henkilökohtaista asuntovelkaa 31 prosentilla. Suomalaisista kotitalouksista lähes puolet on henkilökohtaisten lainavastuiden osalta siis rekisteritietojen mukaan velattomia. Omistusasuminen ja asuntovelkaantuminen ovat keskimääräistä yleisempiä hyvätuloisilla, kun taas velattomia kotitalouksia on eniten pienituloisissa. Pienituloisista omistusasujista suurimmalla osalla ei ole asuntovelkaa (kuvio 4). Korkojen nousun vaikutukset kohdistuvatkin siten ennen kaikkea keski- ja hyvätuloisiin.

Kuvio 4.

Velallisia kotitalouksia on enemmän suuri- kuin pienituloisissa

Velallisten kotitalouksien sekä omistusasujien osuudet eri tulokymmenyksissä

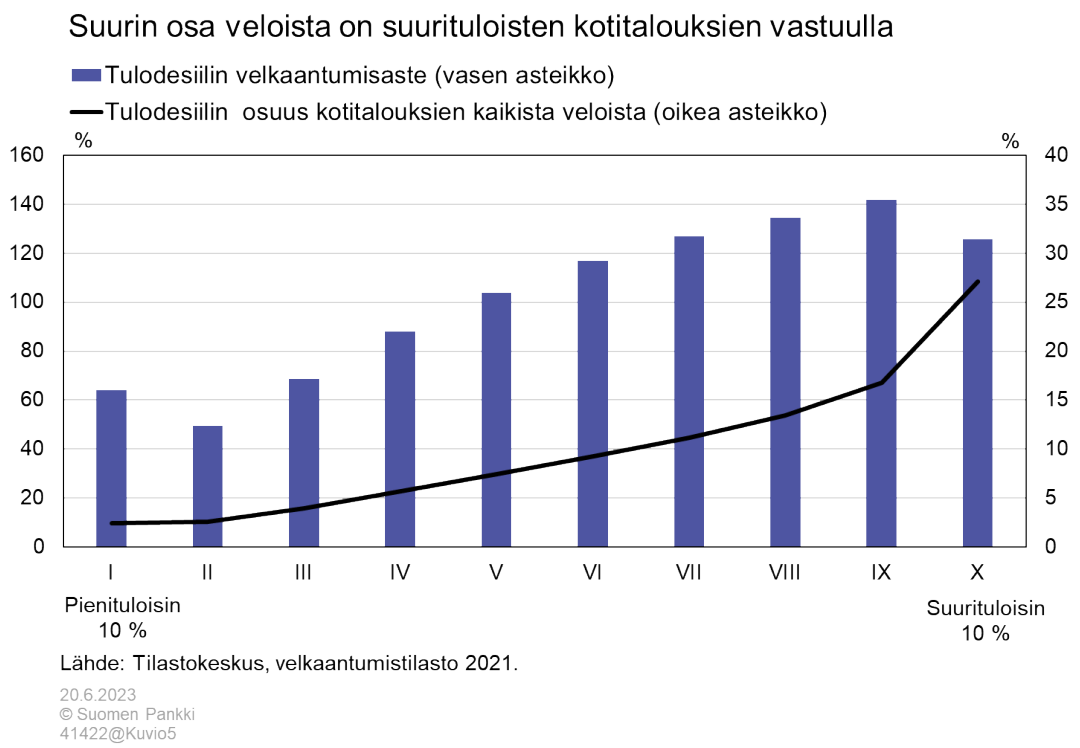
Lähde: Tilastokeskus, velkaantumistilasto 2021 ja tulonjakotilasto 2020.
*Asunnon hallintasuhde tulokymmenyksittäin: tieto vuodelta 2020.

20.6.2023
© Suomen Pankki
41422@Kuvio4

Vaikka asuntovelallisia löytyy kaikista tuloluokista, suurimmat velat sekä euromääräisesti että suhteessa kotitalouksien tuloihin painottuvat hyvätuloisiin kotitalouksiin. Kotitalouksien kaikista henkilökohtaisista veloista runsas neljännes on hyvätuloisimpaan tulokymmenykseen kuuluvien kotitalouksien vastuulla. Vastaavasti kolmen alimman tulokymmenyksen vastuulla veloista on yhteensä vain alle kymmenesosa (kuvio 5). Nämä laskelmat kuitenkin aliarvioivat kotitalouksien velkataakkaa, koska saatavilla ei ole tietoa asuntoyhteisöjen nimissä olevien lainojen jakautumisesta tulokymmenysten kesken. Vuoden 2022 lopussa kotitalouksien vastuulla olevien asuntoyhteisölainojen määrä oli arviolta 22 mrd. euroa, kun henkilökohtaisten lainavelkojen kokonaismäärä oli 151 mrd. euroa.

Paitsi euromääräiset velat, myös velkaantuminen suhteessa tuloihin kasvaa tulojen myötä. Kolmeen ylimpään tulokymmenykseen kuuluvilla kotitalouksilla on henkilökohtaisia velkoja keskimäärin noin 1,3 kertaa käytettävissä olevien tulojensa verran. Kolmeen alimpaan tulokymmenykseen kuuluvien kotitalouksien velkaantumisaste on vain noin puolet tästä (kuvio 5). Kuitenkin myös pienituloisista löytyy kotitalouksia, joiden velkaantumisaste on korkea. Kotitalouden velat suhteessa tuloihin kasvavat suuriksi jo suhteellisen vähäisellä velan määrällä, jos sen tulotkin ovat pienet.

Kuvio 5.

Hyvätuloisilla voimakkaasti velkaantuneilla kotitalouksilla on tyypillisesti paljon sekä reaali- että rahoitusvarallisuutta velkojensa katteeksi.[9] Kotitalouden velkaantuneisuuden asteella on toisaalta merkitystä nettovarallisuuden kehityksen kannalta, sillä velkaantuneisuus voimistaa asuntojen hintojen heilahteluiden vaikutuksia kotitalouden nettovarallisuuteen. Mäki-Fränti ym. (2022) tarkastelevat varallisuushintojen muutosten vaikutuksia suomalaisten kotitalouksien nettovarallisuuteen ja sen jakautumiseen.[10] Tulosten mukaan korkotason nousu laskee asuntojen hintoja, mistä kärsivät etenkin sellaiset kotitaloudet, joilla on paljon velkaa suhteessa asuntovarallisuuteen. Velkavivun vuoksi näiden kotitalouksien nettovarallisuus voi pienentyä tällaisessa tilanteessa voimakkaasti. Asuntojen hintojen nousun vaikutus nettovarallisuuteen on luonnollisesti päinvastainen.

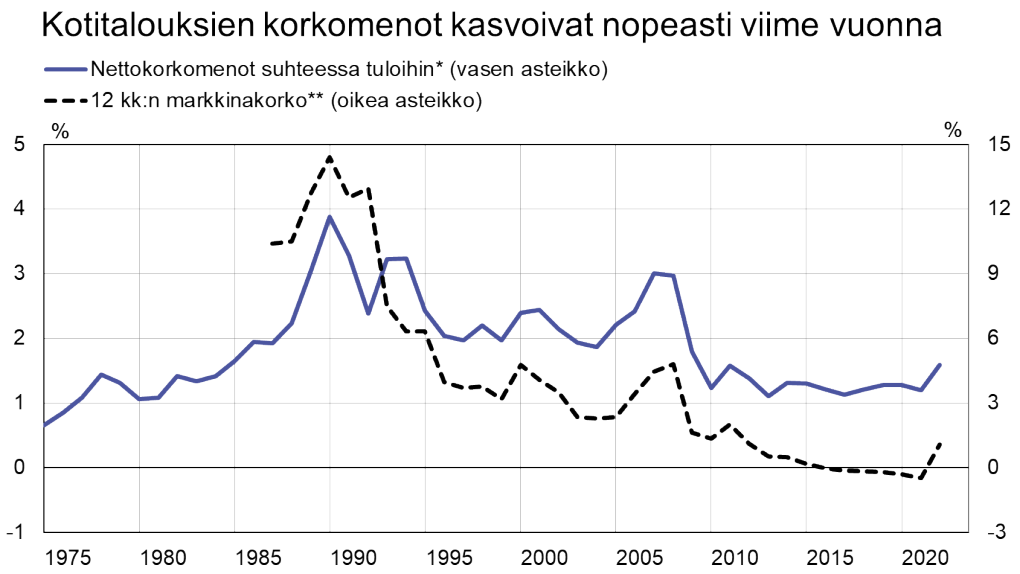
Korkomenojen kasvu kohdistuu eniten hyvätuloisiin

Euroopan keskuspankki on reagoinut euroalueen nopeaan inflaatioon kiristämällä rahapolitiikkaa. Sen seurauksena markkinakorot, joita Suomessa yleisesti käytetään kotitalouslainojen viitekorkoina, alkoivat nousta nopeasti keväästä 2022 alkaen. Siksi myös kotitalouksien maksamat korkomenot ovat kasvaneet selvästi. Suhteessa tuloihin kotitalouksien korkomenot ovat 2000-luvulla olleet nykyistä suuremmat edellisen korkohuipun aikana vuonna 2007. Sitäkin suuremmat ne olivat laman kynnyksellä vuonna 1990, kun korkoja nostettiin voimakkaasti

Suomen markan arvon tukemiseksi (kuvio 6).

Kotitalouksien korkomenojen odotetaan edelleen kasvavan voimakkaasti loppuvuoden aikana, sillä viitekorkojen nousu välittyy viipeellä esimerkiksi asuntolainojen korkoihin sitä mukaa, kun lainakorkoja tarkistetaan.

Kuvio 6.

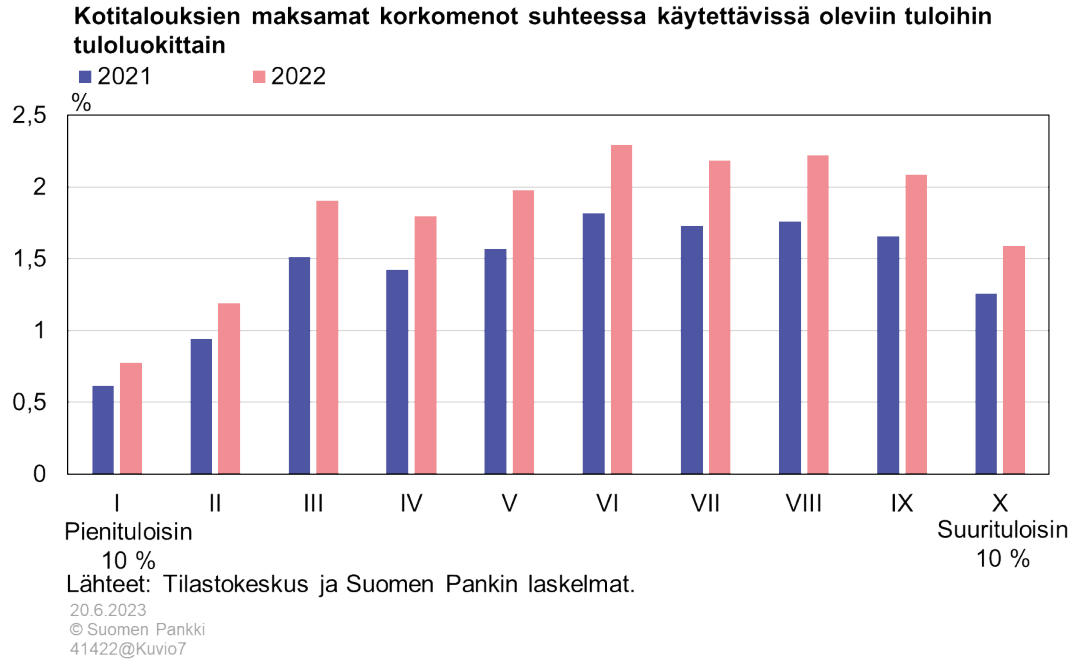
Lähteet: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.
*Nettokorkomenot lasketaan kotitaloussektorin maksamien korkomenojen ja niiden saamien korkotulojen erotuksena.
**Ennen vuotta 1999 12 kk:n heliborkorko, vuoden 1999 alusta 12 kk:n euriborkorko. Vuosikeskiarvoja.

20.6.2023
© Suomen Pankki
41422@Kuvio6

Tuloihin suhteutettuna korkorasitus on suurin keskimääräistä hyvätuloisemmilla kotitalouksilla. Tulokymmenysten VI–VIII korkomenot olivat hieman yli 2 % suhteessa niiden vuotuisiin käytettävissä oleviin tuloihin vuonna 2022 (kuvio 7). Korkomenot myös kasvoivat vuodesta 2021 eniten suhteessa tuloihin näissä kotitalouksissa.[11] Alimpiin tulokymmenyksiin kuuluvien kotitalouksien korkorasitusta pienentää varsinkin asuntovelallisten pieni osuus (kuvio 4).

Kuvio 7.

Kotitalouksien korkorasitus jakautuu melko tasaisesti eri tulokymmenysten välillä

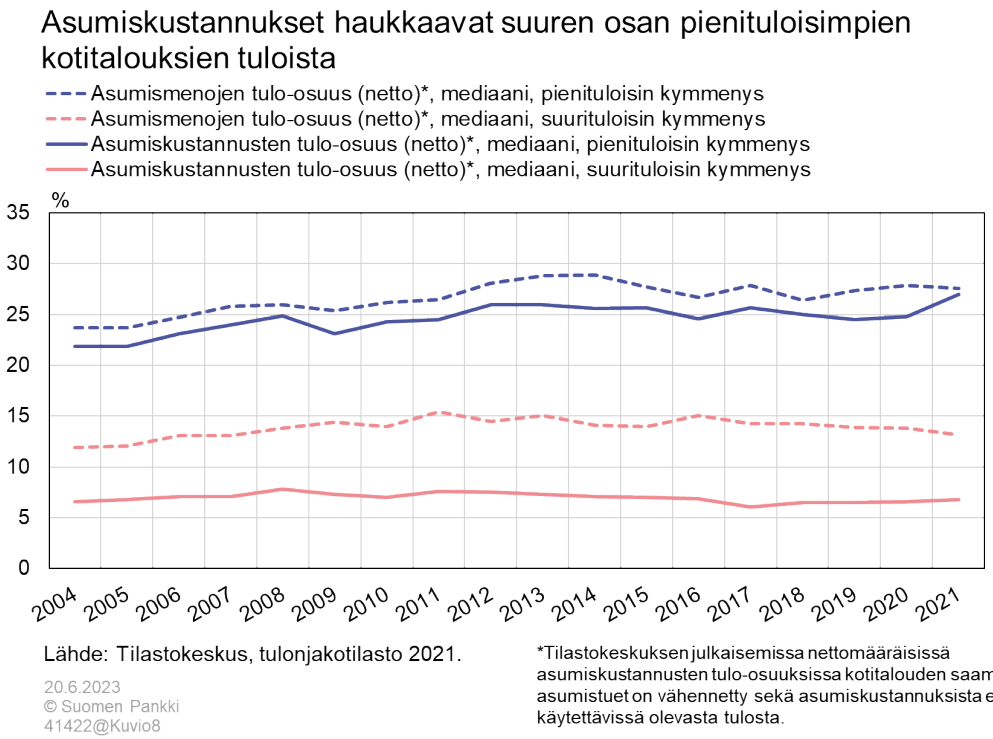

Pienituloiset kuluttavat suuren osan tuloistaan asumiseen

Korkomenojen lisäksi asumiskustannuksia koituu kotitalouksille mm. osakeasuntojen hoitovastikkeista ja asuntojen vuokrista. Laajemmin pakollisten asumismenojen voidaan katsoa sisältävän myös asuntolainojen lyhennykset ja rahoitusvastikkeet.[12] Vaikka tuloihin nähden suurimmat korkomenot ovat keskimääräistä suurituloisemmilla kotitalouksilla, tuloistaan suurimman osan asumiseen käyttävät pienituloiset.

Alimmassa tulokymmenyksessä kotitaloudet käyttivät vuonna 2021 varsinaisiin asumiskustannuksiin kaikkiaan keskimäärin noin 27 % käytettävissä olevista tuloista. Koska pienituloisimmissa on vain vähän omistusasujia, lainanlyhennykset ja rahoitusvastikkeet huomioiva asumismenojen tulo-osuus oli suurin piirtein yhtä suuri. Ylimmässä tulokymmenyksessä asumiskustannusten tulo-osuus jäi runsaaseen 7 prosenttiin. Asumismenojen tulo-osuus oli tätä selvästi suurempi, sillä ylin tulokymmenys maksoi selvästi alinta tulokymmenystä enemmän asuntolainanlyhennyksiä ja rahoitusvastikkeita, mutta jäi silti noin puoleen vastaavasta osuudesta pienituloisilla (kuvio 8).

Kuvio 8.

Heikkenevä taloussuhdanne ja korkojen nousu ovat hyydyttäneet asuntomarkkinat ja kääntäneet asuntojen hinnat laskuun. Heikon kysynnän oloissa asuntojen markkinavuokrat nousivat vuonna 2022 selvästi kuluttajahintoja ja korkoja hitaammin. Vapaarahoitteisten asuntojen vuokrat nousivat koko maassa vain 0,9 % ja ARA-asuntojen vuokrat 1,0 % edellisvuodesta. Pääkaupunkiseudulla vuokrien nousu oli tätäkin hitaampaa.

Koska omistusasuminen on pienituloisilla keskimääräistä harvinaisempaa, asumiskustannusten nousu on toistaiseksi kohdentunut pikemminkin keski- ja hyvätuloisiin kuin kaikista pienituloisimpiin. Yleinen hintojen ja korkotason nousu saattaa kuitenkin rasittaa vuokralla asujien taloutta lisää viipeellä. Etenkin ARA-asuntojen vuokrissa saattaa lähitulevaisuudessa olla nousupaineita, sillä ne määrittyvät usein kustannusperusteisesti. Tämä pätee varsinkin niihin taloyhtiöihin, joissa vuokrat alittavat markkinavuokrat.

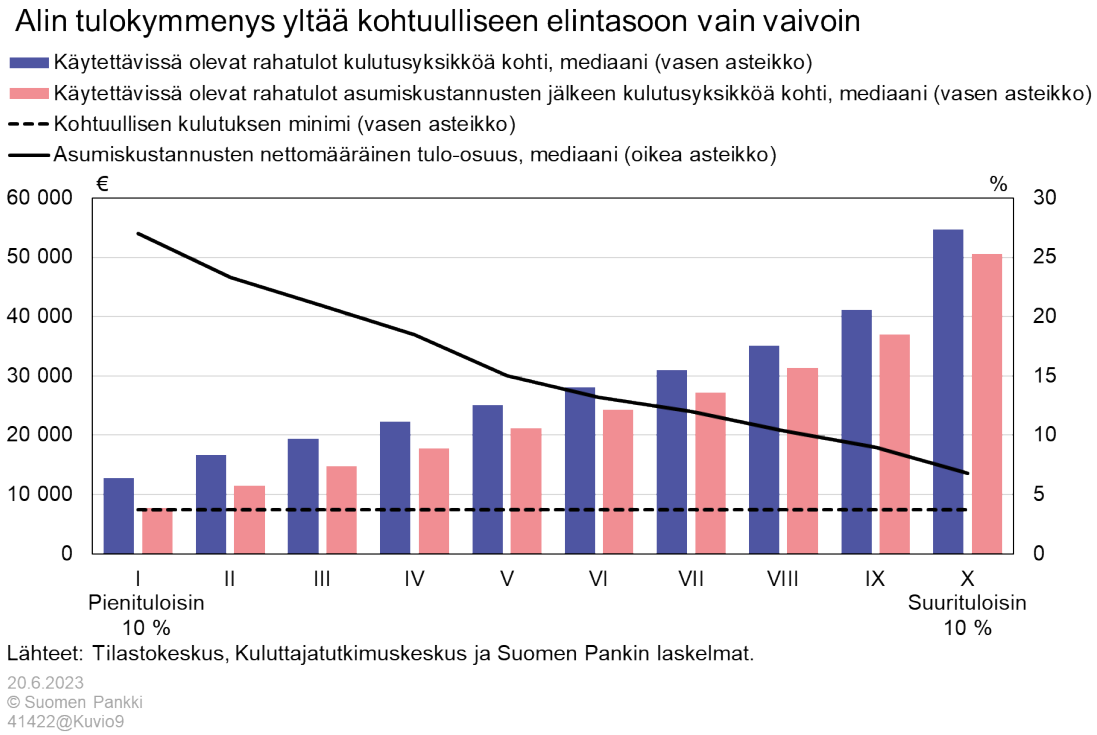
Kotitalouksilla on vielä taloudellista liikkumavaraa

Yllättävät tulonmenetykset, kuten työttömyysjaksot, tai vastaavasti pakollisten menojen kasvu, kuten vuokrien tai asuntolainojen korkojen nousu, koettelevat pienituloisia kotitalouksia selvästi enemmän kuin keski- ja suurituloisia.[13] Kotitalouksien taloudellista liikkumavaraa voidaan arvioida vertaamalla niiden asumiskustannusten jälkeisiä nettotuloja Kuluttajatutkimuskeskuksen

laatimaan ns. kohtuullisen kulutuksen viitebudjettiin. Viitebudjetit on laadittu erikseen erityyppisille kotitalouksille, ja niiden mukaan esimerkiksi yksin asuva alle 45-vuotias tarvitsee välttämättömiin menoihinsa (pl. asumiskustannukset) noin 615 euroa kuukaudessa.

Vuonna 2021 alimman tulokymmenyksen asumiskustannusten jälkeiset tulot kulutusyksikköä kohti kattoivat viitebudjetin mukaiset menot vain vaivoin. Muissa tulokymmenyksissä liikkumavaraa viitebudjettiin verrattuna jäi 350 eurosta kuukaudessa hyvätuloisimman kymmenyksen 3 600 euroon saakka (kuvio 9).[14] Asumiskustannukset eivät tässä sisällä asuntolainojen lyhennyksiä eivätkä rahoitusvastikkeita.[15]

Kuvio 9.

Säästöt antavat lisää liikkumavaraa

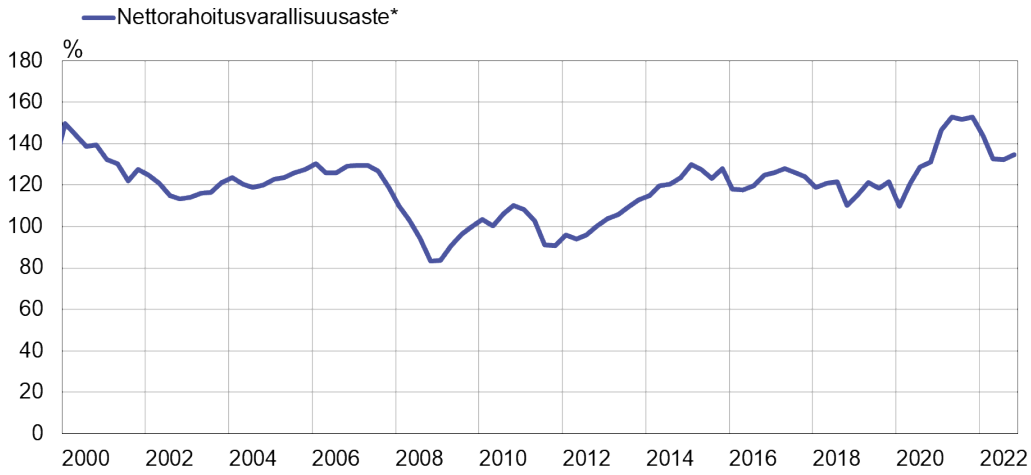
Kotitalouksien hallussa oleva rahoitusvarallisuus vahvistaa niiden taloudellista riskinsietokykyä. Sitä kasvattavat varsinkin talletukset ja muu likvidi varallisuus, jonka realisoimisesta ei koidu kotitalouksille merkittäviä luovutustappioita tai muita kustannuksia epäsuotuisassakaan markkinatilanteessa.

Kotitaloussektorilla oli vuoden 2022 lopulla kokonaisuudessaan lähes kaksi kertaa enemmän rahoitusvaroja (377 mrd. euroa) kuin velkoja (201 mrd. euroa). Kotitalouksien nettorahoitusvarallisuus, eli rahoitusvarojen ja velkojen erotus, oli siten noin 176 mrd. euroa, ja

nettorahoitusvarallisuutta oli 135 % suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin. Kotitaloussektorin nettorahoitusvarallisuuden arvo kaiken kaikkiaan kasvoi nopeasti vuoden 2020 kesästä vuoden 2022 kesään asti, kun säästäminen lisääntyi ja samalla varallisuusarvot nousivat voimakkaasti (kuvio 10).

Kuvio 10.

Kotitalouksien rahoitusvarallisuuden arvo kasvoi nopeasti pandemiavuosina 2020–2022

Lähde: Tilastokeskus.
*Nettorahoitusvarallisuusaste: rahoitusvarojen ja rahoitusvastuiden erotuksen suhde käytettävissä olevaan vuosituloon.

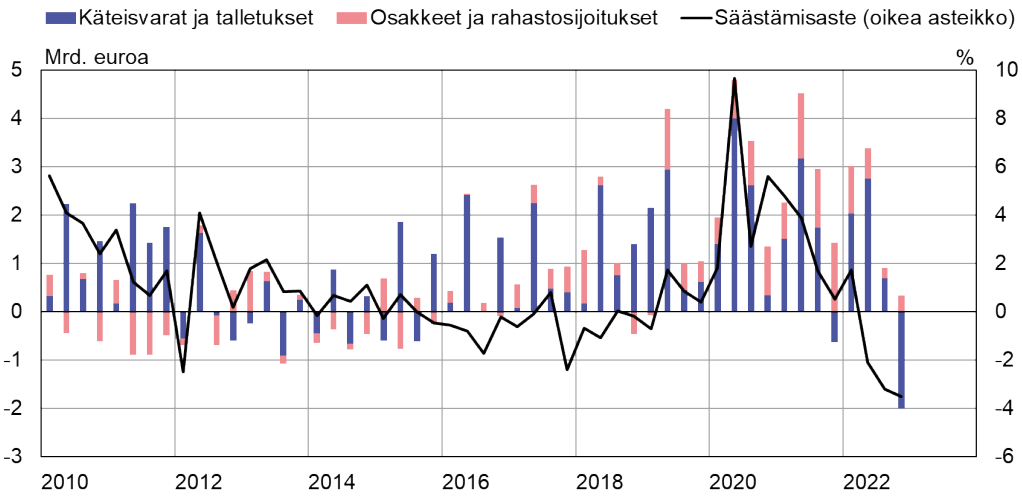
20.6.2023
© Suomen Pankki
41422@Kuvio10

Kotitaloudet sijoittivat pandemian aikana kerryttämiään säästöjä sekä kiinteään omaisuuteen että talletuksiin, osakkeisiin ja rahasto-osuuksiin. Vuoden 2022 aikana nettomääräiset sijoitukset rahoitusvarallisuuteen vähenivät selvästi, ja vuoden viimeisellä neljänneksellä kotitaloudet vähensivät talletuksiaan 2 mrd. eurolla. Tämä heijastelee säästämisasteen voimakasta laskua viime vuoden aikana (kuvio 11).

Kuvio 11.

Kotitaloudet kerryttivät runsaasti rahoitusvarallisuutta pandemian aikana

Kotitaloudet, rahoitusvarojen nettohankinta*

Lähde: Tilastokeskus.

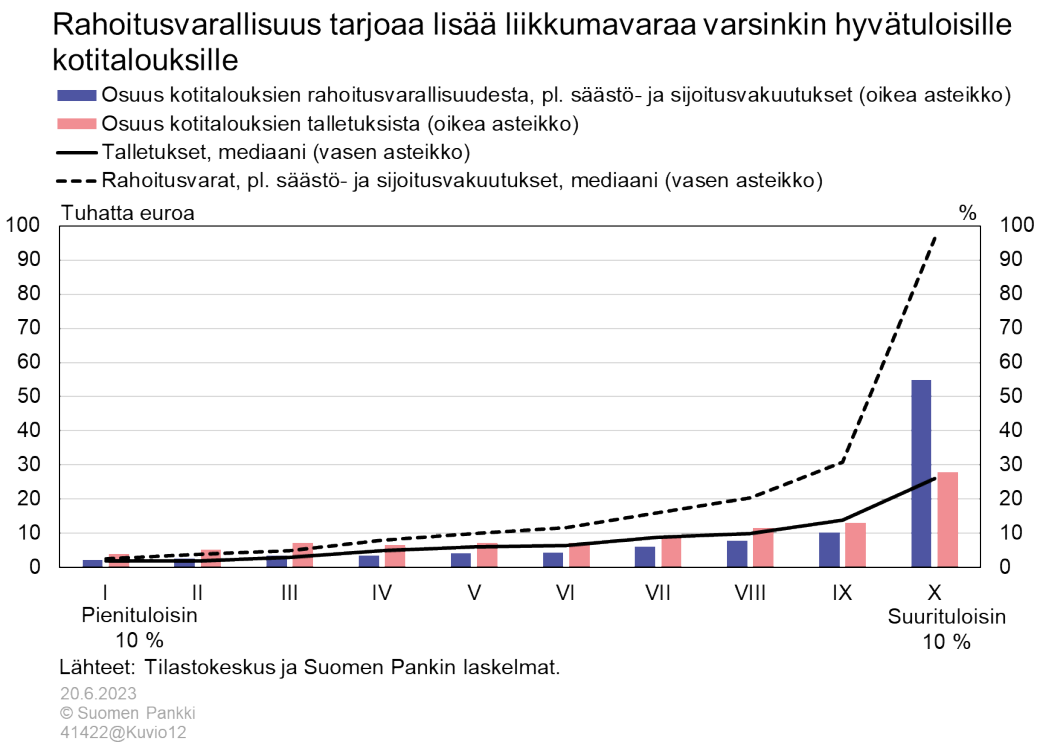
*Rahoitusvarojen nettohankinta kuvaa nettomääräisesti ajanjakson aikana hankittujen rahoitusvarojen määrää.

20.6.2023
© Suomen Pankki
41422@Kuvio11

Rahoitusvarallisuuden merkitys taloudellisen liikkumavaran lähteenä riippuu siitä, miten se on jakautunut kotitalouksien kesken. Suurimmat velat ovat hyvätuloisimpien kotitalouksien vastuulla, mutta näiden velkojen katteena on myös valtaosa kotitalouksien rahoitusvarallisuudesta. Rahoitusvarallisuus on jakautunut kotitalouksien kesken huomattavasti tuloja ja velkoja epätasaisemmin. Tilastokeskuksen varallisuustutkimuksen mukaan vuonna 2019 hyvätuloisimman kymmenyksen hallussa oli noin 55 % kotitalouksien rahoitusvarallisuudesta, kun pienituloisimman kymmenyksen osuus jäi runsaaseen 2 prosenttiin (kuvio 12). Varsinkin osakkeiden ja rahasto-osuuksien omistus on painottunut hyvätuloisiin ja varakkaisiin kotitalouksiin.

Talletukset ovat jakautuneet kotitalouksien kesken muuta rahoitusvarallisuutta tasaisemmin, joten ne tarjoavat liikkumavaraa myös pienituloisemmille kotitalouksille. Talletusten määrä jää silti useimmissa tulokymmenyksissä muutamiin tuhansiin euroihin. Esimerkiksi keskimmäisissä tulokymmenyksissä (IV–VI) talletuksia oli vuonna 2019 keskimäärin vajaa 6 000 euroa ja rahoitusvaroja kaikkiaan keskimäärin noin 10 000 euroa kotitaloutta kohti.[16]

Kuvio 12.

Useimmilla kotitalouksilla on liikkumavaraa

Eri kotitaloudet kohtaavat hintojen, kustannusten ja korkojen nousun eri tavoin. Yleinen kuluttajahintojen nousu koetteli pieni- ja keskituloisia vuonna 2022 hieman enemmän kuin suurituloisia, sillä eniten kallistuivat mm. elintarvikkeet ja asumisen hinta. Niiden osuus kulutusmenoista on keskimäärin sitä suurempi, mitä pienituloisempi kotitalous. Erot inflaatioasteissa tuloluokkien välillä olivat kuitenkin pieniä.

Viimeaikainen korkomenojen nopea kasvu sen sijaan kohdistuu voimakkaimmin keski- ja hyvätuloisiin, joilla on keskimäärin suuria lainoja sekä euromääräisesti että suhteessa tuloihin. Lähes puolet suomalaisista kotitalouksista on velattomia, eikä korkojen nousu suoraan rasita heidän talouttaan. Pienituloisimmista kotitalouksista kaksi kolmannesta on velattomia. Asumiskustannukset kuitenkin haukkaavat huomattavan osan kaikkein pienituloisimpien kotitalouksien tuloista. Ne ovat myös kaikkein haavoittuvaisimpia hintojen ja kustannusten nousulle, sillä niiden taloudellinen liikkumavara on hyvin vähäinen.

Niin kauan kuin työmarkkinatilanne säilyy hyvänä eikä työttömyys lisäänny laajamittaisesti, kotitalouksien mahdollisuudet selviytyä hintojen ja korkojen noususta pysyvät todennäköisesti hyvinä. Kevään aikana sovitut palkkaratkaisut kompensoivat osin viime vuonna menetettyä ostovoimaa. Pienituloisimmat kotitaloudet puolestaan hyötyvät sosiaalietuuksiin tehdyistä

indeksikorotuksista, jotka ovat tänä vuonna poikkeuksellisen tuntuvat.

Useimpien suomalaisten kotitalouksien taloudellinen liikkumavara on kaikkiaan melko hyvä. Monilla kotitalouksilla on säästöjä ja varallisuutta, joiden avulla ne voivat jonkin aikaa kompensoida elinkustannusten ja korkomenojen nopeaa nousua. Voimakkain rasitus kohdistuu keski- ja hyvätuloisiin, joilla on edellytyksiä tasata kulutustaan yli ajan. Tämä vaimentaa osaltaan ostovoiman heikkenemisen ja korkojen nousun vaikutuksia kokonaiskulutukseen.

Tekstiä on korjattu 28.6.2023 luvusta "Säästöt antavat lisää liikkumavaraa".
Kuvio 10 on päivitetty 28.6.2023.

Viitteet

1. Ks. myös Kärkkäinen ja Silvo (2023), Household debt, liquidity constraints and the interest rate elasticity of private consumption, Bank of Finland Economics Review 2/2023. ↑
2. Suomen Pankin ennusteessa inflaatiota mitataan yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin (YKHI) avulla, sillä Euroopan keskuspankki käyttää YKHI-inflaatiota hintavakaustavoitteensa määrittelyssä. YKHI:n laadinta on yhdenmukaistettu euroalueen maiden kesken. Tässä artikkelissa sen sijaan tarkastellaan kansallista kuluttajahintaindeksiä (KHI), joka on suunniteltu mittaamaan suomalaisten kotitalouksien elinkustannuksia. Keskeinen ero yhdenmukaistetun ja kansallisen kuluttajahintaindeksin välillä on, että KHI sisältää sekä omistus- että vuokra-asumisen osana asumiskulutusta, mutta YKHI sisältää ainoastaan vuokra-asumisen. ↑
3. Asumisen hintakehitys sisältää mm. vuokrien sekä omistusasumisen, vesi- ja jätehuollon, sähkön, lämmitysenergian ja asuntojen peruskorjausten hinnat. Omistusasumisen hintaa mitataan mm. asuntojen hintojen, asuntojen peruskorjauskustannusten sekä asuntolainojen korkojen kehityksen avulla. ↑
4. Vastaavan analyysin koko euroalueen osalta ovat laatineet Charalampakis ym. (2022), The impact of the recent rise in inflation on low-income households, ECB Economic Bulletin 7/2022. ↑
5. Ks. myös Suurituloisimmat kotitaloudet käyttävät moninkertaisesti enemmän sähköä kuin pienituloiset, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 16.12.2022. ↑
6. Laskelmassa on käytetty Tilastokeskuksen vuoden 2016 kulutustutkimuksen julkista aineistoa. Tuloluokittaisen inflaation laskennassa on hyödynnetty kulutustutkimuksen mukaista kulutuksen painorakennetta kussakin tuloviidenneksessä ja kansallisen kuluttajahintaindeksin (KHI) mukaisia hintaindeksejä kullekin kulutuksen alaerälle. Tuloluokittaisten inflaatioasteiden laskennassa käytetään KHI:n painorakennetta olettamalla, että kulutustutkimuksen mukaiset tuloviidenneksien väliset erot kulutuspainoissa ovat pysyneet ennallaan vuodesta 2016. Kulutuksen tuloluokittainen painorakenne on laskettu lisäämällä KHI-kulutuspainoihin kunkin tuloluokan poikkeama ↑

kulutustutkimuksen mukaisesta, kotitalouksien kulutusosuuksilla painotetusta keskimääräisestä kulutuspainosta promilleyksikköinä. Todellisuudessa kulutuksen painorakenne on voinut kehittyä eri tavoin eri tuloluokissa. Jos ruoan ja asumisen suhteellinen paino on muuttunut alimmissa tuloviidenneksissä suhteellisesti enemmän kuin ylemmissä, laskelma aliarvioi niiden inflaatioastetta. 2000-luvun aikana erot painorakenteen kehityksessä tuloluokkien välillä ovat kuitenkin olleet melko pieniä.

7. Vuonna 2021 käytettävissä oleva rahatulon mediaani kulutusyksikköä kohti oli ylimmässä tulokymmenyksessä 58 271 euroa vuodessa. Kolmanneksi alimmassa kymmenyksessä mediaanitulo oli 19 859 ja alimmassa 12 850 euroa. ↑
8. Tulokymmenyksiin II–IV kuuluvista kotitalouksista noin 35 prosentissa pääasiallinen tulonsaaja on eläkeläinen. Kolmessa ylimmässä tulokymmenyksessä eläkeläiskotitalouksien osuus jää noin 15 prosenttiin. ↑
9. Vuonna 2019 vähintään neljä kertaa tulojensa verran velkaantuneista kotitalouksista lähes joka toinen kuului bruttovarallisuutensa puolesta kahteen varakkaimpaan kymmenykseen. Ks. esim. Mäki-Fränti (2021), Voimakkaasti velkaantuneiden taloudellinen tilanne vaihtelee Suomessa, Euro & talous 25.11.2021. ↑
10. Mäki-Fränti, Petri – Silvo, Aino – Gulan, Adam ja Kilponen, Juha (2022), Monetary policy and inequality in a small open economy, Bank of Finland Research Discussion Paper 3/2022. ↑
11. Laskelmassa on käytetty vuoden 2021 tulonjakotilaston mukaisia eri tulokymmenyksien osuuksia kaikista kotitalouksien käytettävissä olevista rahatuloista ja niiden maksamista korkomenoista. Kansantalouden sektoritilinpidon tiedot kotitaloussektorin (S14) käytettävissä olevista tuloista ja kotitalouksien maksamista todellisista korkomenoista vuosina 2021 ja 2022 on jyvitetty eri tulokymmenyksille näiden vuoden 2021 tulo- ja korkomeno-osuuksien mukaisesti. ↑
12. Asumiskustannuksiin sisältyvät asuntojen hoitovastikkeet, vuokrat, vesi- ja jätemaksut, erilliset energiakulut, ylläpitokorjausten kustannukset ja muut asunnon käyttö- ja ylläpitomenot sekä asuntolainan korot ja kiinteistövero. Tilastokeskuksen tilastoimat asumismenot sisältävät edellisten lisäksi rahoitusvastikkeet sekä asuntolainojen lyhennykset, jotka varsinaisten asumiskustannusten sijaan ovat tosiasiallisesti kotitalouksien säästämistä. ↑
13. Ks. myös Kauko (2023), Asuntolainoja, korkoriskejä ja sähkökriisi – Kuinka Suomen kotitaloudet selviytyisivät iskuista?, Euro & talous 31.3.2023. ↑
14. Kuluttajatutkimuskeskus julkaisee viitebudjetit erikseen useille erilaisille kotitaloustyypeille. Kuvion vertailun viitebudjetiksi on yksinkertaisuuden vuoksi laskettu keskiarvo yli ja alle 45-vuotiaiden miesten ja naisten viitebudjeteista pois lukien viitebudjetin mukaiset asumiskustannukset. ↑
15. Lainojen lyhennykset huomioon ottavista asumismenojen jälkeisistä tuloista ei ollut käytettävissä tietoja tulokymmenyksittäin. ↑
16. Nämä luvut aliarvioivat kotitalouksien talletusten todellista määrää, sillä ne perustuvat Tilastokeskuksen varallisuustutkimuksen kotitalouskyselyyn, joka arvioi kotitalouksien talletusten määrän kokonaisuudessaan selvästi pienemmäksi kuin rahoitustilinpidon luvut. ↑

Asiasanat

kotitaloudet, tulot, varallisuus, velkaantuminen